

Gábor Pusztai

Vluchtelingen en kasteelheren

Interview met Hanneke Eggels

Mevrouw Eggels, uw tante, Wies Eggels was nauw betrokken bij de opvang van Hongaarse vluchtelingen in 1956 in Nederland. Hoe kwam dat?

Mijn tante Mr. Drs. Louise (Wies) Eggels werd tot directeur van het opvangcentrum voor Hongaarse vluchtelingen in Nederland benoemd in 1956.¹ Zij was daar de door de Nederlandse Federatie voor Vluchtelingen-hulp aangestelde stafleidster in Ootmarsum. Zij werd voor deze positie uitgenodigd door de eerste Nederlandse vrouwelijke minister van Maatschappelijk Werk, Dr. Marga Klompé, want Wies Eggels had zich voordien, in de jaren '50 in de Verenigde Staten verder gespecialiseerd in internationaal vluchtelingenwerk, na haar werk als juriste en directeur van de School voor Maatschappelijk Werk (later opgegaan in de Hogeschool van Amsterdam). Toen zij met dat doel uit Rotterdam vertrok voor een drieweekse zeereis met de Holland-Amerikalijn zwaaide ik – negen jaar – haar uit. Terug uit de USA had zij voor mij in haar koffer twee Indianenpoppen, een man en een vrouw.

Hoe was de reactie in Nederland op de Hongaarse opstand in 1956?

Wat waren wij Nederlanders goedertieren en gastvrij toen op 14 november 1956 de eerste van totaal 2000 Hongaarse vluchtelingen met de trein in Utrecht aankwamen! Vele landgenoten stonden op het perron toen de trein aankwam na de lange reis, met vluchtelingen die vaak geweld en andere verschrikkelijke ontberingen hebben moeten doorstaan. Onze koningin

Juliana verwelkomde ze persoonlijk in de Jaarbeurshallen. Vandaaruit werden verschillende groepen in een opvangcentrum opgenomen. Wies Eggels en haar staf ontvingen in totaal 77 vluchtelingen in Ootmarsum, samen met twee tolken de heren Székely en Szender. Zij liet in het PTT-vakantieoord bedden spreiden, verspreidde met haar staf Sinterklaasca-deaus, zorgde voor opvang in gastgezinnen en speelde ons en hun volkslied met tranen in de ogen.²

Uw ouders hebben ook Hongaarse vluchtelingen in hun eigen huis opvangen. Heeft u daar nog herinneringen aan?

In mijn geboortehuis tegenover het Koninklijk Concertgebouw in Amsterdam vingen ook Wies' oudere broer, een doctorandus Germanistiek, Henricus (Harry) Eggels en zijn vrouw Hans – mijn ouders – korte tijd een Hongaars echtpaar op dat op doorgang was. Mijn ouders hebben, meen ik, geen contact onderhouden met het Hongaarse echtpaar. Ik was toen tien, mijn jongere zus en broer acht en zes. De ontheemden in ons huis met hun vluchtverhaal waren op doorgang, maar maakten in die korte tijd grote indruk, zo herinner ik me dat ik het exotische van Hongarije in het dorp dat Nederland toen was, heel fascinerend vond, al kon ik ze niet verstaan. Met hun Fins-Oeegrische taal kon zelfs mijn vader niet uit de voeten, hoewel hij zelf toch een ervaren leraar Duits was aan het gymnasium. Met veel hygge en gebarentaal heetten mijn ouders ze dus welkom. Enige maanden voordat de Hongaarse vluchtelingen hier aankwamen was mijn vader bevorderd tot Groot-majoor in het Nederlandse leger. Hij wist wat het was je grenzen te verdedigen of te buiten te gaan. Hij had de Nederlandse grenzen tegen het fascistische gevaar tussen 9 en 12 mei 1940 verdedigd, als plaatsvervangend Compagniecommandant belast met de strategische beveiliging van het sluizencomplex van het Amsterdam-Rijnkanaal bij Wijk bij Duurstede waar met een aanval door parachutisten ernstig rekening werd gehouden. In zijn gevechtsverslag schrijft hij later: „*Daar er op 10 mei bij het Sluizencomplex van het Amsterdam-Rijnkanaal bij Wijk bij Duurstede geen stellingen aanwezig bleken, werd na aankomst onmiddellijk begonnen met het inrichten van versterkte opstellingen.*”³

Mijn tante Wies schreef in haar uitvoerige nabeschouwing in de overgeleverde annalen over haar tijd in het opvangcentrum Ootmarsum over

Wies Eggels in 1967 in Naarden

„(...) een tijd, die men het beste zou kunnen kenschetsen als een overbruggingsperiode, waarin reeds getracht is onze Hongaarse gasten al enigszins vertrouwd te maken met de moeilijke Nederlandse taal, onze gebruiken en levensgewoonten, kortom met de Nederlandse samenleving waarin zij straks als volwaardige burgers hun plaats zouden moeten gaan innemen. Dankbaar is daarbij gebruik gemaakt van de „Gids van Nederland voor Hongaren” door A.J. van der Toorn. Dat de inpassing in de Nederlandse samenleving niet een proces is, dat geruisloos zal verlopen; dat zich hierbij moeilijkheden zullen voordoen (hetgeen al gebleken is) zal niemand verwonderen, die iets afweet van de omstandigheden waaronder de Hongaren jarenlang hebben moeten leven. De Hongaren zullen echter moeten gaan beseffen dat, nu vrijheid in de plaats is getreden van dwang, dit is: een vrijheid in gebondenheid, gebondenheid aan de regelen door de GEMEENSCHAP gesteld. Maar of de Hongaren, van de andere kant gezien, in staat zullen blijken hun ingeworteld wantrouwen af te leggen en hun geloof in de mensheid te hervinden zal goeddeels afhangen van het feit, welke houding wij, Nederlanders t.o.v. hen zullen BLIJVEN innemen; of wij bereid zijn hun de helpende hand te BLIJVEN toesteken en dit niet alleen in materieel opzicht. Dat de Nederlanders tot hulp bereid waren, hebben zij overvloedig mogen ondervinden. De belangstelling en hulpvaardigheid was zo overweldigend – dankzij de propaganda van de pers, die de Hongaren in het middelpunt van de belangstelling plaatste, dat voor ons het werken er soms niet gemakkelijker op werd. (...) U zult zich misschien hebben afgevraagd of er zich tussen de Hongaren onderling nooit moeilijkheden hebben voorgedaan, hoe in het algemeen de stemming was, wat gedaan werd aan de geestelijke verzorging en waar de Hongaren uiteindelijk terecht zijn gekomen. Wanneer wij u een eerlijk antwoord geven op de eerste vraag: of er zich nooit moeilijkheden hebben voorgedaan, moet deze vraag inderdaad bevestigend beantwoord worden. Wij durven echter beweren dat dezelfde moeilijkheden zich zouden hebben voorgedaan indien Nederlanders, in dezelfde omstandigheden verkerend, afkomstig uit verschillend geestelijk en cultureel niveau gedurende 2.5 maanden in EEN huis hadden moeten samenwonen. Ondanks soms ernstige controversen bleek het toch altijd mogelijk door een openhartig gesprek de partijen tot elkander te brengen en de prettige sfeer, die er overigens heerste, te herstellen. (...) De Nederlandse Federatie voor Vluchtelingenhulp had dan ook enkele dominees en priesters van Hongaarse afkomst die echter ook de Ned. Taal beheersten verzocht regelmatig de verschillende ontvangstcentra te bezoeken. Dat het regime in Hongarije ook in dit opzicht, door de

vrije uitoefening van de godsdienst zoveel mogelijk te belemmeren, zijn funeste invloed had doen gelden, was onmiskenbaar.

Een van de moeilijkste en meest tijdrovende opgaven was wel: de definitieve plaatsing der Hongaren. Dankzij de goede samenwerking met het Gewestelijk Arbeidsbureau en de Ned. Federatie voor Vluchtelingen hulp en de hulp van velen kon bereikt worden dat per 1 Februari 1957 al onze Hongaren, behalve vijf echtparen zonder kinderen, definitief geplaatst en gehuisvest waren.

Namens de staf: w.g. W. Eggels, stafleidster”

Wies Eggels(links) tijdens een bijeenkomst in 1967 in Naarden

Wanneer was er precies sprake van een herintrede van Hongaren in het leven van u en uw gezin?

De Hongaren met wie ik later in contact kwam waren geen vluchtelingen, want vrijwel allemaal waren ze veel later dan 1956 naar Nederland getrokken waar ze al of niet door een huwelijk, werk of een universitaire studie assimileerden.

Vermoedelijk mede dankzij de voor een empathisch kind indrukwekkende dramatische ervaringen met de exotische Hongaarse vluchtelingen in ons appartement tijdens de Russische inval in Hongarije en de bezetting achter het IJzeren Gordijn in 1956 – niet helemaal toevallig dus – bleven Hongaren verder in het leven van mij en mijn eigen gezin zijdelings wel een rol spelen. Tot op heden is ‘Hongaars’ een topos gebleven in mijn culturele leven met Zsuzsanna, Sándor, Hilda, János, Éva (2x) en Péter. Dat blijkt uit de volgende herinneringen.

Toen ik na een echtscheiding mijn universitaire studie Algemene Literatuurwetenschap en Filosofie hervatte in Leiden, was ik in 1980 medeoprichtster van een internationale leesclub waarin ook de Hongaarse Hilda Uhrin toetrad. Daar Hilda geen erkend Diploma-vertaalster was, voorzag ik – zelf als Neerlandica inmiddels afgestudeerd aan de Universiteit Leiden – haar ten behoeve van de oprichting van haar vertaalbureau ‘Acta’ van een Nederlands getuigschrift zodat zij aan betaald vertaalwerk kon komen. Samen maakten wij ook een begin met de vertaling van Péter Esterházy: *Een Vrouw*, die door omstandigheden niet werd afgemaakt. Later werd Hilda vertaler van de Hongaarse schrijver György Konrád voor zijn gesprekken met Wim Kayzer in de bekende tv-serie ‘Nauwgezet en wanhopig’ van de Nederlandse Televisie Omroep.

Was u nog betrokken bij activiteiten van Hongaren in Nederland?

Inderdaad was ik toen wij in Leiden woonden, korte tijd zijdelings betrokken bij een lustrumviering ‘Leiden, Stad van Vluchtelingen’. Namens deze organisatie nodigde een Hongaarse studente psychologie Éva Kern mij uit om voor een herdenkingsbijeenkomst in 1993 een van mijn gedichten over mensenrechten *Sluier van Europa* voor te dragen in de Leidse Stadschouwburg, in het illustere gezelschap van de toenmalige Nederlandse Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Hedy d’Ancona.

Ook had ik thuis tijdens mijn drukke werkzaamheden van 1988 tot 1994 als oprichter en directeur van de onverwacht succesvolle landelijke non-profit stichting voor leesbevordering De Literaire Salon in Leiden voor opvang van mijn zoons en voor het huishouden gelukkig assistentie, onder andere van Zsuzsanna Jegesi, met wie ik tussen 1990–1994 ook een paar maal naar Hongarije reisde o.a. naar Csesztve, het schrijvershuis van Imre Madách, Hollókő, Szirák en naar Eger waar ik het Gárdonyi Múzeum bezocht. Ik schreef daarover het gedicht:

Egri Bikavér⁴

even bleef Helena onschuldig
aan de tragedie van de mens
schoot hartjes op de kermis
met Paris, szeretlek, o ik
ik hou van je

op de heuvels van Csęstve
in het dal van de mooie vrouwen
als engelen, in Eger
dronken zij zwarte wijn

een vrouw is ten slotte
geen geest

Indertijd adviseerden mijn beste vriendin Wiesje Grapperhaus-Foppen en ikzelf – nogal onbaatzuchtig! – mijn huishoudelijke hulp Zsuzsanna vanwege haar bewezen kennis van de Hongaarse cultuur om in Leiden verder cultureel carrière te maken met een Hongaarse kunstgalerie. Dat werd *Galerie Zichy*. Tijdens de openingsexpositie in de Leidse *Galerie Zichy* raakte ik vervolgens ook bevriend met de exposerend kunstenaar Sándor Ruttkay, een begaafde tekenaar uit Boedapest, van wie ik in de loop van de tijd via de galerie vijf grote tekeningen en etsen kocht. Ze hangen nu bij mij prominent in Beesel aan de wand.

*Hanneke Eggels – In de achtergrond de tekening van Sándor Ruttkay
Foto: Steye Raviez*

Voor Sándor Ruttkay schreef ik het gedicht *Lucifer*, in 2002 opgenomen in *Sluier van Europa* en eerder geïllustreerd gepubliceerd in *Pulchri*. Uitgave van het Haags Schilderkundig Genootschap, jrg. 26, nr. 3.

Lucifer: „Time is a stream that bears or covers you. A man may swim in it but not direct it. Those whom the historians call great are those who understand this century and never entertained original thought.”⁵

Lucifer

*een duivels vuurtje krult
zijn mond na het aan
stekelijk spel*

*Eva's vlammen haar
verlicht zijn sigaar
haar benen weerloos*

*als was in de handen
van een wijsgeer. Lust
is voor de lachende muze
een bagatel*

Het landelijke dagblad *NRC-Handelsblad* publiceerde in 2006 vlak voor de introductie van een nieuwe Nederlandse literaire canon mijn artikel *Mondiale literaire canon voor googelende pubers*. Daarin tekende ik het volgende op over het Hongaarse schoolleven bij een scholierenuitwisselingsprogramma:

„Toen een van mijn zonen in de vijfde klas van het VWO een poosje een gymnasiumleerling uit Budapest te logeren kreeg, hoorde ik onze Hongaarse János natuurlijk uit over zijn opleiding. Hij bleek vanaf de tweede klas VWO tot aan zijn eindexamen zorgvuldig geselecteerde teksten in het Hongaars te lezen in opklimmende graad van moeilijkheid. Zo las hij Homeros, Duizend-en-Een-Nacht, Erasmus, Tsjechov en Sartre. Niet altijd boeken van voor- tot achterflap, soms wel fragmenten uit de wereldliteratuur vertaald in de moedertaal. Ook had János voor zijn achttiende twintig opera's bezocht, omdat dat tot zijn culturele bagage hoort. Daar zat hij in de loge van het wereldtoneel en werd intellectueel uitgedaagd om zijn horizon te verruimen in zijn nieuwsgierigheid naar andere wereldbeelden. Zo werd het dagelijks leven in Oost-Europa systematisch tot in krantenkoppen doorspekt met een vertrouwde culturele canon tussen de regels door, iets waarop wij in het Nederlandse taalgebied geen beroep kunnen doen omdat wij onze eigen literaire canon nauwelijks kennen.”⁶

Mijn jongste zoon Arne Wentholt beleefde door het VWO-uitwisselingsprogramma na zijn bezoek aan een gastgezin in Boedapest nog een 'vakantieliefde', met een leuk Hongaars schoolvriendinnetje met een grote bos donkere krullen.

Sinds 1994 woon ik met veel plezier in Beesel, Limburg, in een koetshuis bij Kasteel Nieuwenbroeck. Mijn buurman is een Hongaar die als 16-jarige in 1956 via Wenen naar Duitsland vluchtte. Door zijn huwelijk met een Duitse erfgename van Kasteel Nieuwenbroeck in het Nederlandse grensgebied kwam hij later als ingenieur naar Limburg, Nederland, waar hij met zijn vrouw het kasteel, mijn koetshuis en zijn bijgebouwen bewoonbaar maakte die in en na de oorlog schromelijk waren verwaarloosd. Hier zette ik *De Literaire Salon* voort onder een nieuwe naam: *Cour de Culture*.

Aan ‘mijn’ culturele binnenplaats gaf ik leescursussen ‘Nobelprijswinnaars voor de literatuur – 1996–2015’, waarin natuurlijk ook de Hongaarse Nobellaureaat Imre Kertész niet ontbrak.⁷

Een mondiale culturele smaak en een Bourgondische aard blijken zo wonderwel samen te gaan in dit grensgebied, een smeltkroes van gevluchte Hongaren, Amsterdammers, Leenaars, Duitsers, rurale Limburgers – en daarmee is de cirkel rond.

***

Hanneke Eggels levert regelmatig bijdragen aan het maatschappelijk debat met haar artikelen, columns, essays en gedichten. Zij was van 2012 t/m 2016 Peace Poet voor Het Vredespaleis Den Haag. Zij is lid van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek.

Hanneke Eggels: *Sluier van Europa*. Cour de Culture 2011.; *Libertinage, Internationale liefdesgedichten in negen talen*. Cour de Culture 2012.; *Rapiarium. Lezen met de pen*. Cour de Culture 2019.

Voor genoemde bundels: www.courdeculture.eu

Over de auteur: www.eggels.com

Noten

- ¹ Zie: <https://www.facebook.com/NTRGeschiedenisSeries> de videoclip over Mr.Drs. Louise Eggels die in november 1956 directeur van het opvangcentrum voor Hongaarse vluchtelingen werd.
- ² Verslag en geïllustreerd plakboek 17 november 1956 – 1 februari 1957 berust in het Archief NL-OmsVHOA, Opvangcentrum voor Hongaarse vluchtelingen „*de Kuiperberg*”, Archief Vereniging Heemkunde Ootmarsum en omstreken.
- ³ Gevechtsverslag van reserve-commandant en officier *Harry Eggels* tussen 9–12 mei 1940 staat op de website Nederlands Militair Erfgoed: <https://nlme.nl/webexposities/detail/1c90e3a6-91e8-475f-bd2b-a0a69c7cbef8>
- ⁴ *Egri Bikavér* is geschreven tijdens een reis door Hongarije en een bezoek aan Alsósztrégova, de woonplaats van de beroemde Hongaarse schrijver Imre Madách (1823–1864), de schrijver van *De tragedie van de mens* (1862). Zijn centrale thema is de menselijke grootheid die in staat is om ideeën en beginselen door daden te realiseren. De thema’s die de dichter vooral aanstonden, waren ‘vrijheid, gelijkheid en broederschap’. Personificatie is de aartsengel Gabriël en ook de rol van Eva in het leven van Adam is erop gebaseerd. *Szeretlek* ‘ik houd van je’. Hanneke Eggels bezocht de Hongaarse wijngebieden. Eger, een stad in Noordoost-Hongarije waar de strijd tegen de Turken wordt herdacht.

- ⁵ Citaat van de beroemde Hongaarse schrijver Imre Madách uit *The tragedy of man* (p. 118).
- ⁶ Hanneke Eggels: 'Mondiale literaire canon voor googelende pubers'. In: *NRC Handelsblad*, 16 oktober 2006.
- ⁷ Hanneke Eggels 'Nederlandse literatuur is veel te braaf' over Nobelprijswinnaars voor de Literatuur. In: *NRC Handelsblad*, 9 oktober 2016. Het artikel werd uitgeroepen tot *Het Betoog van de Week* in het bekende Nederlandse radioprogramma 'De Taalstaat'. Te beluisteren op www.eggels.com / mijn YouTube